

Pwyllgor	Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi
Teitl yr Adroddiad	Prydau Ysgol am Ddim
Dyddiad y cyfarfod	21 Mawrth 2024
Awdur	Gwern ap Rhisiart, Pennaeth Addysg
Aelod Cabinet dros Addysg	Cynghorydd Beca Brown

1. CEFNDIR

1.1 Ar 17 Rhagfyr 2021, bu i Jeremy Miles, Gweinidog y Gymraeg ac Addysg gyhoeddi datganiad ysgrifenedig a oedd yn estyn yr hawl i gael Prydau Ysgol am Ddim i bob plentyn ysgol gynradd yng Nghymru.

1.2 Mae'r polisi yn rhan o'r Cytundeb Cydweithio rhwng Llywodraeth Cymru a Phlaid Cymru, ac yn deillio o'r ddealltwriaeth bod plant iau yn fwy tebygol o fod yn byw mewn tlodi incwm cymharol, a thrwy weithredu'r cynllun Prydau ysgol am Ddim, bod 196,000 yn rhagor o blant yn dod yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim yng Nghymru. Dyma linc i ddatganiad llawn Jeremy Miles, Gweinidog y Gymraeg ac Addysg: [Datganiad Ysgrifenedig: Estyn yr hawl i gael Prydau Ysgol am Ddim i bob plentyn ysgol gynradd \(17 Rhagfyr 2021\) | LLYW.CYMRU](#)

1.3 Wrth wireddu'r ymrwymiad cred Llywodraeth Cymru y byddai'n gyfrwng i gyfrannu at:

- fynd i'r afael â thlodi/problem plant yn mynd yn llwglyd,
- sicrhau lles cenedlaethau'r dyfodol a lleihau anghydraddoldeb,
- dileu stigma,
- arferion bwyta ac agweddau iach.

1.4 Yn Ebrill 2022, penderfynwyd cynnwys cinio am ddim i ddisgyblion cynradd fel blaenoriaeth yng Nghynllun y Cyngor er mwyn adlewyrchu'r flaenoriaeth genedlaethol, ac er mwyn cyfarch y newidiadau angenrheidiol fyddai eu hangen i seilwaith ein darpariaeth cinio ysgol.

2. BUDDSODDIAD CYFALAF A REFENIW LLYWODRAETH CYMRU

2.1 Bu i Lywodraeth Cymru gyhoeddi bod £25m o arian cyfalaf yn cael ei fuddsoddi yng ngheginiau a neuaddau bwyta ysgolion Cymru fel rhan o'r cynlluniau i gyflwyno prydau ysgol am ddim i holl blant cynradd Cymru yn raddol dros gyfnod o 3 blynedd, gan gychwyn gyda'r plant ieuengaf, gyda'r bwriad y byddai pob disgybl cynradd yn gallu derbyn prydau ysgol am ddim erbyn Medi 2024.

2.2 Roedd gwariant cymwys ar gyfer y cyllid hwn yn cynnwys y costau cyfalaf canlynol:

- prynu offer newydd;
- uwchraddio offer presennol;
- uwchraddio cyfleusterau bwyta/cegin bresennol; a
- gweithio i gynyddu capasiti'r seilwaith prydau ysgol

2.3 Yn Chwefror 2022, bu i Gyngor Gwynedd dderbyn llythyr grant yn clustnodi £1,121,603 o arian cyfalaf (100%) gan Lywodraeth Cymru.

2.4 Aeth yr Adran Addysg ati i gydweithio gyda'r Uned Datblygu Eiddo, Adran Tai ac Eiddo i sicrhau offer pwrpasol a gofod cegin a neuaddau bwyta digonol ymhob un o ysgolion cynradd y sir.

2.5 Bu i 49 ysgol gynradd ac arbennig dderbyn offer cegin newydd. Buddsoddwyd mewn addasiadau neu estyniadau i'r gegin neu neuadd fwyta mewn 16 ysgol gynradd er mwyn cyfarch y niferoedd uwch o blant fyddai angen darparu cinio ysgol ar eu cyfer.

2.6 Mae cyfnod gwariant yn arian cyfalaf yn dod i ben ar 31 Mawrth 2024, ac mae'r Adran Addysg wedi llwyddo i wneud defnydd o'r arian cyfalaf hwn i gyd.

2.7 Ym Mawrth 2022, bu i Lywodraeth Cymru hefyd gyhoeddi y byddai cyllid refeniw o hyd at £200m yn cael ei neilltuo i awdurdodau lleol i gyflawni'r ymrwymiad, gyda'r arian yn cael ei ddyrannu i awdurdodau lleol dros 3 blynedd fel a ganlyn:

- £40m yn 2022-23
- £70m yn 2023-24
- £90m yn 2024-25

Prif ddiben yr arian refeniw yma yw cynorthwyo gyda chyfarch costau staffio uwch yn sgil y cynnydd yn niferoedd y dysgwyr fyddai'n manteisio ar y cynnig o ginio ysgol am ddim.

2.8 O ganlyniad i'r buddsoddiad ariannol a'r cydweithio rhwng yr Adran Addysg a'r Adran Tai ac Eiddo, llwyddwyd i wireddu'r cynnig o ginio ysgol am ddim i bob plentyn cynradd yng Ngwynedd erbyn 1 Medi 2023, Yng Ngwynedd, daethpwyd â'r cynnig i mewn yn raddol fel a ganlyn:

BLYNYDDOEDD	AMSERLEN
Derbyn a Blwyddyn 1	1 Medi 2022
Blwyddyn 2	1 Ionawr 2023
Blwyddyn 3 a 4	5 Mehefin 2023
Blwyddyn 5 a 6	1 Medi 2023

2.9 Llwyddwyd i gyflawni'r ymrwymiad o ddarparu cinio ysgol am ddim yng Ngwynedd flwyddyn union o flaen yr amserlen genedlaethol. Cytunodd Llywodraeth Cymru i ariannu unrhyw Awdurdod Lleol fyddai mewn sefyllfa i gynnig prydau ysgol am ddim cyn yr amserlen genedlaethol.

3. NIFEROEDD SY'N MANTEISIO AR Y CYNNIG CINIO AM DDIM ERS MEDI 2023

3.1 Mae'r Adran Addysg wedi bod yn casglu data ar y niferoedd sy'n manteisio ar y cynnig cinio am ddim ers cyflwyno'r cynnig ym mhob ysgol nol ym mis Medi 2023. Mae casglu'r data yn ein helpu i adnabod ysgolion l'w targedu.

3.2 Cesglir data ar draws yr 79 ysgol gynradd (nid yw'n cynnwys data y ddwy ysgol arbennig, na'r ddwy ysgol ddilynol). Cesglir y data ar sail ysgol gyfan a fesul blwyddyn ysgol. Rydym yn casglu data

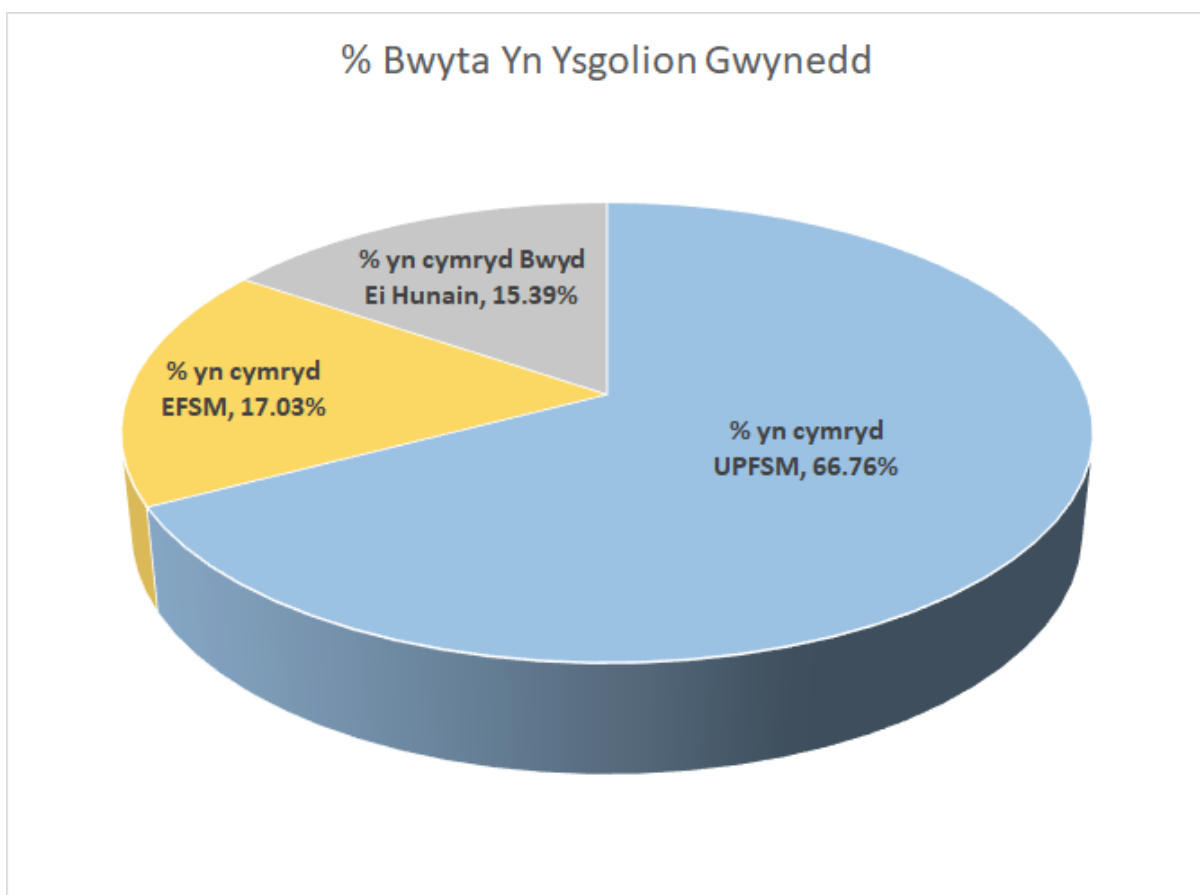
- niferoedd prydau a disgyblion hPYD (Hawl i Prydau Ysgol am Ddim)
- niferoedd prydau a disgyblion PYD (Prydau Ysgol am Ddim)
- niferoedd prydau a disgyblion nad ydynt yn cymryd y cynnig prydau ysgol am ddim ond yn hytrach yn dewis mynd a'u pecynnau bwyd eu hunain i'r ysgol.

3.3 Er fod bob plentyn yn gymwys i ginio ysgol am ddim yn y cynradd erbyn hyn rydym yn parhau i gasglu data hawl i PYD, gan ei fod yn fesurydd gaiff ei ddefnyddio fel procsi amddifadedd ar gyfer yr angen ychwanegol i'w wario ar addysgu a gwasanaethau eraill yn y setliad, ond nid yw'n cael ei ddefnyddio fel procsi ar gyfer yr angen i wario ar brydau ysgol.

3.4 Adroddir yn fisol ar niferoedd y prydau a ddarperir i Lywodraeth Cymru.

3.5 Mae'r data a gyflwynir isod ar gyfer y cyfnod o Fedi 2023 hyd at ddiwedd Ionawr 2024.

3.6 Ar gyfartaledd hyd yma mae 66.75% o'r prydau a ddarperir yn PYD, mae 17% yn hPYD (83.79% mewn cyfanswm), a mae 15.34% yn cymryd bwyd eu hunain (bocs bwyd).

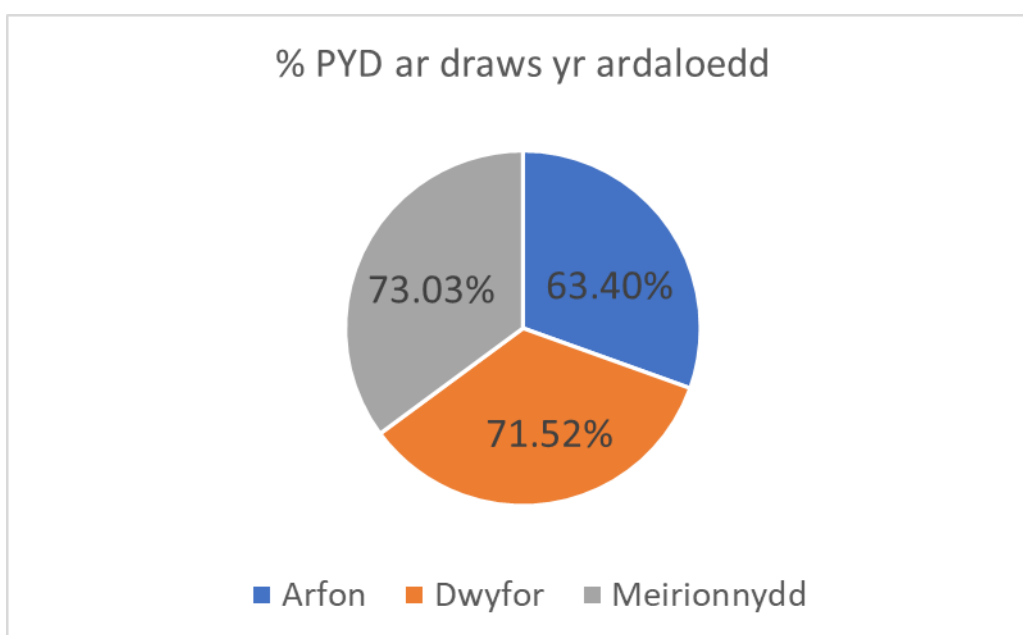
3.7 Cyn y cyflwynwyd y Cynnig Cinio Ysgol am Ddim i Bawb roedd 1674 o blant yn cael hPYD yn ein ysgolion cynradd ar ddiwedd y flwyddyn ysgol 22-23. Cyflwynwyd y cynnig cinio ysgol am ddim i bawb ar gychwyn blwyddyn ysgol 22/23 (wele 2.8 uchod).

3.8 Mae niferoedd plant sy'n derbyn cinio ysgol am ddim yn amrywio yn ddyddiol, ac yn amrywio o ysgol i ysgol oherwydd materion fel absenoldebau, dyddiau triplau mewn ysgol, dyddiau hyfforddiant mewn swydd, a dewis y plentyn o ran cymryd cinio ysgol ambell ddiwrnod a pecyn bwyd ar ddyddiau eraill.

3.9 Rydym yn casglu niferoedd o blant sy'n derbyn cinio yn yr ysgol drwy sampl ar ddiwrnod o bob mis. Nodir isod niferoedd y plant sy'n cael PYD yn ôl y misoedd. Mae dros 4000 yn fwy o blant yn derbyn cinio ysgol yn sgil y cynllun hwn.

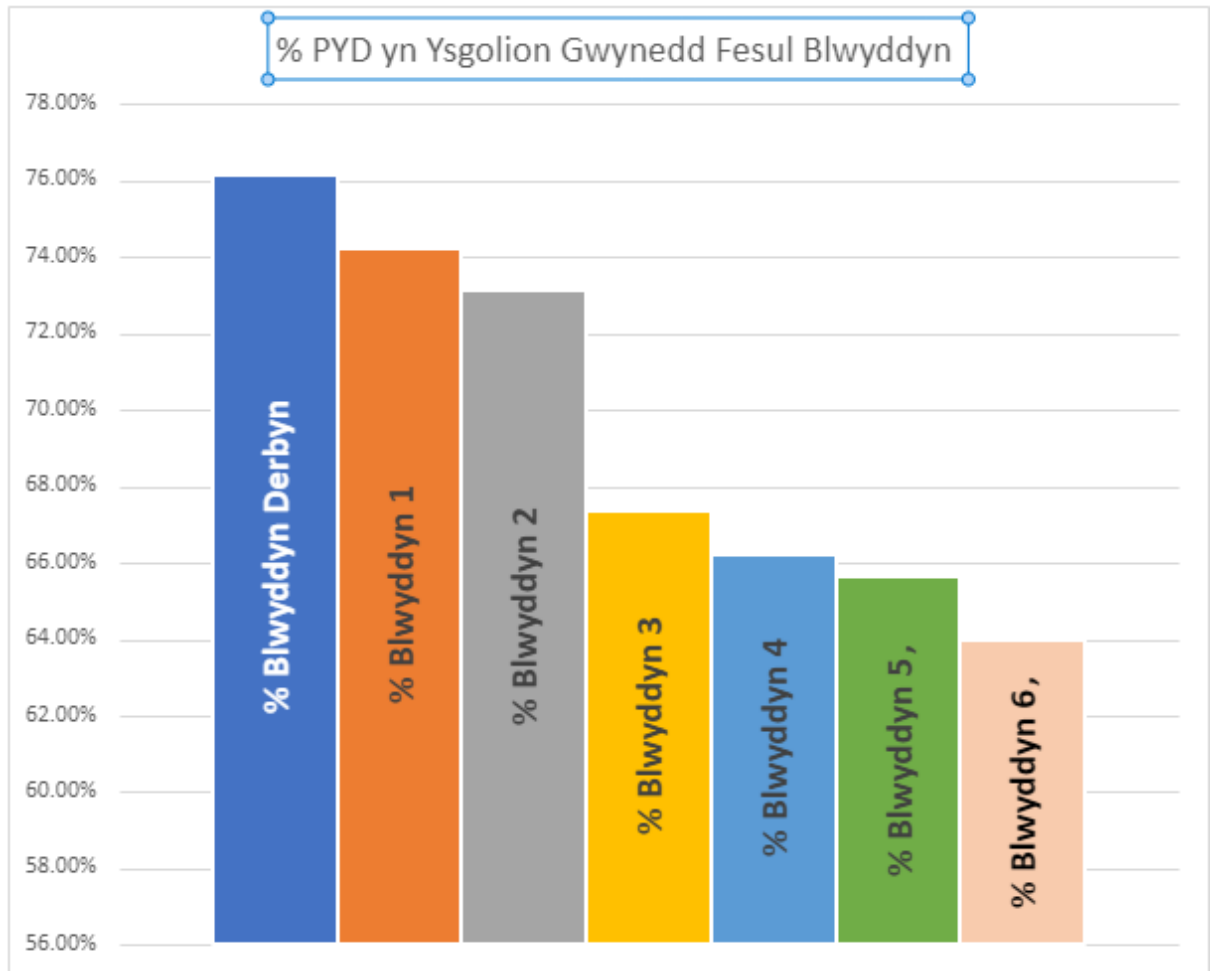
Mis	Nifer y Disgyblion yn derbyn cinio Ysgol am ddim ar y diwrnod	Canran o ddisgyblion sy'n derbyn cinio Ysgol am ddim ar y diwrnod
Medi 2023	5937	78%
Hydref 2023	6169	81%
Tachwedd 2023	5969	78%
Rhagfyr 2023	5847	76%
Ionawr 2024	5806	76%

3.10 Yn seiliedig ar y niferoedd prydau a ddarperir mae amrywiaeth yn y cyfartaledd sy'n manteisio ar y cynnig ar draws ardaloedd ac ysgolion unigol, fel a ganlyn :- Arfon sydd a'r gyfartaledd isaf gyda 63% o brydau a ddarperir yn PYD, yna Dwyfor gyda 71%, a Meirionnydd gyda'r mwyaf o blant yn manteisio ar y cynnig gyda 73%.

3.11 Mae'r ysgol sydd a'r ganran uchaf o brydau PYD wedi eu darparu gyda cyfartaledd o 96%, a'r ysgol gyda'r ganran isaf yn dangos cyfartaledd o 30%.

3.12 Yn gyffredinol, mae cyfraddau uwch o brydau PYD yn cael eu bwyta gan blant y blynyddoedd Derbyn, 1 a 2 ac mae'n gostwng ym mlynnyddoedd 5 a 6.

4. BARN DYSGWYR AR GINIO YSGOL

- 4.1 Yn ogystal i ddata ar niferoedd sy'n manteisio ar y cynnig rydym hefyd yn casglu gwybodaeth am fodlonrwydd a barn plant ar y ddarpariaeth.
- 4.2 Defnyddir iPad yr ysgol a gofynnir i'r plant fewnbynnu eu barn drwy app pwrpasol. Cesglir y data dros gyfnod o wythnos o bob mis fel y gallai'r plant nodi eu barn ar ôl blasu amrywiaeth o'r fwydlen wythnosol. Nid ydym yn casglu barn bob ysgol ar yr un cyfnod, rydym yn casglu data o sampl o ysgolion.
- 4.3 Rydym yn gofyn i'r ysgol sicrhau mai'r plant yn unig sy'n cwblhau'r holiadur heb fewnbwn gan yr athrawon, cymorthyddion na staff y gegin.
- 4.4 Ers mis Medi 2023 rydym wedi gael 448 ymateb gyda 78% yn fodlon gyda'r arlwy.
- 4.5 Mae'r app hefyd yn rhoi'r cyfle i blant ysgrifennu sylwadau am y ddarpariaeth, a dyma rai o'r rheiny sydd wedi eu derbyn :

"Lecio bob dim yna a ffordd ma nhw wedi cael ei cwcio"

"Eisiau stwnshio tatws mwy"

"Eisiau portion mwy plis"

“Dwin lecio meatballs, bawd i fyny am y gacen a cwstard”

5. DEILLIANNAU DYSGWYR YN SGIL GWEITHREDU'R CYNNIG CINIO AM DDIM

Barn Penaethiaid

- 5.1 Holwyd holl benaethiaid ysgolion cynradd Gwynedd am eu barn am ddeilliannau dysgwyr yn sgil gweithredu'r cynllun cinio am ddim i pob disgybl oedran cynradd. Derbyniwyd 52 ymateb o 78 posib (66%). Derbyniwyd nifer o sylwadau diddorol a defnyddiol fel rhesymau posib pan nad oedd rhai disgyblion yn parhau i ddewis peidio derbyn cinio ysgol. Mae dadansoddiad o'r holiaduron a crynodeb o sylwadau'r penaethiaid i'w gweld yma - [Data holiadur Cinio am ddim.docx](#)
- 5.2 Yr oedd 75% o'r penaethiaid a ymatebwyd yn nodi eu bod nhw o'r farn fod mwy o ddisgyblion yn bwyta'n fwy iachus ers gweithredu'r cynllun a 23% yn nodi nad oeddynt yn gweld gwahaniaeth. Yr oedd y canran o ddisgyblion oedd eisoes yn bwyta cinio ysgol eisoes yn uchel yn y mwyafrif o ysgolion a nodwyd nad oeddynt yn gweld llawer o newid.
- 5.3 Nododd 36% o benaethiaid eu bod or farn bod ymddygiad y disgyblion oedd yn derbyn cinio ysgol wedi gwella gyda 49% yn nodi cynnydd mewn lefel canolbwyntio, 40% yn nodi cynnydd mewn ymroddiad disgyblion a 40% yn nodi gwelliant mewn cyflawniad yn y prynhawniau.

6. HERIAU'R GWASANAETH ARLWYO I DDARPARU'R CYNNIG

- 6.1 Prif her i'r gwasanaeth arlwyo yw cael digon o weithlu ar draws yr holl ysgolion, sy'n cynnwys gweithlu wrth gefn ar gyfer llenwi i mewn yn unrhyw ysgol mewn cyfnodau o absenoldebau. Mae'r Gwasanaeth Arlwyo a Glanhau wedi wynebu'r her hon ers gychwyn cyflwyno'r cynnig, ac yn parhau i fethu a chael gweithlu digonol. Ar ddechrau mis Mawrth roedd 9 swydd wag ar draws y gwasanaeth ynghyd a nifer uchel o absenoldeb oherwydd salwch.
- 6.2 Mae'r Gwasanaeth ar hyn o bryd yn ymateb drwy recriwtio swyddi yn gyson, mynychu ffeiriau gwaith, hysbysebu swyddi ar y cyfryngau cymdeithasol, a dosbarthu posteri recriwtio mewn canolfannau cymunedol, llyfrgelloedd, meddygfeydd a chanolfannau Byw yn Iach.
- 6.3 O'r recriwtio sydd wedi bod, nid ydym yn llwyddo i ddenu ymgeiswyr mewn rhai ardaloedd (Dwyfor a Meirionnydd).
- 6.4 Mae adborth gan weithwyr yn awgrymu fod yr oriau, lefelau cyflogau, a'r cynnydd yn y cyfrifoldebau yn rwystr i ddenu ymgeiswyr.
- 6.5 Ar hyn o bryd rydym yn edrych ar opsiynau i ymateb i'r heriau recriwtio hyn ar y cyd gyda awdurdodau cyfagos.
- 6.6 Mae'n anallu i recriwtio'n ddigonol hefyd yn cyfrannu tuag at lefelau salwch yn y gwasanaeth. Mae nifer o'r gweithwyr yn ymgymryd ag oriau ychwanegol er mwyn delio gyda prinder staff mewn ysgolion cyfagos.

- 6.7 Her arall i'r Gwasanaeth yw sicrhau fod y cynllun yn ariannol hyfyw. Ers cychwyn y cynllun, mae Llywodraeth Cymru wedi bod yn talu ffi o £2.90 i'r Cyngor am bob pryd sy'n cael ei ddarparu i blentyn (gan eithrio plant rheini Incwm isel).
- 6.8 Mae Llywodraeth Cymru wedi cydnabod bod y swm hwn fel "pris yr uned" yn isel ac felly maent bellach wedi codi'r swm o £2.90 i £3.20. Er hynny, roedd cost cynhyrchu pryd cyn i'r cynllun Cinio am Ddim i Bob Plentyn gychwyn, yn oddeutu £4.30.
- 6.9 Ar hyn o bryd mae'r Cyngor yn llenwi'r blwch hwnnw drwy wneud peth arbedion ar sail fod cynnydd mewn niferoedd yn golygu bod posib gwneud arbediad ar gostau sefydlog, sy'n lleihau'r gost y pryd, ond mae'n annhebygol o gau'r bwch yn llawn.
- 6.10 Wrth i brisiau bwyd a chostau cyflogi gynyddu mae'n allweddol fod y "pris yr uned" a dderbynnir gan Llywodraeth Cymru ar gyfer y ddarpariaeth yn cynyddu i'r un gyfradd a bod y Cyngor yn derbyn "pris yr uned" sy'n cyfarch y wir gost.
- 6.11 Mae'r Adran Addysg gyda chefnogaeth y Tim Cyllid mewn trafodaeth barhaus gyda Llywodraeth Cymru i adolygu'r "pris yr uned".

7. CODI YMWYBYDDIAETH A HYRWYDDO'R CYNNIG CINIO AM DDIM

- 7.1 Ers lansio'r cynllun mae Llywodraeth Cymru wedi arwain ar ymgyrch farchnata a chyhoeddusrwydd genedlaethol a gychwynnodd nol ym mis Mehefin 2022. Mae Tim y Wasg wedi bod yn cefnogi'r ymgyrch honno ac wedi bod yn defnyddio adnoddau'r pecyn i wneud gwaith hyrwyddo yn lleol. Mae'r ymgyrch honno wedi bod yn ymgyrch gyhoeddus ac wedi ei thargedu drwy'r ysgolion.
- [Hawliwch help gyda chostau ysgol | LLYW.CYMRU](#)
- 7.2 Yn ychwanegol mae'r Gwasanaeth Gwybodaeth i Deuluoedd yn Adran Plant wedi bod yn hyrwyddo'r cynnig drwy'r Newyddlen i Deuluoedd; ac mae adran benodol am y cynnig wedi ei datblygu ar Wefan Costau Byw y Cyngor.
- 7.3 Mae'r Cyngor wedi penodi swydd dros dro yn yr Adran Addysg ar gyfer gwneud gwaith gyda ysgolion penodol a'r ymgyrchoedd lleol iawn.

8. CAMAU NESAF

- 8.1 Mae'r Swydd Hyrwyddo Cinio Ysgol bellach yn cydweithio gyda un o Hyrwyddwyr Lles y Cyngor i gysylltu'n uniongyrchol gyda teuluoedd sy'n parhau i gymryd pecyn bwyd yn hytrach na chymryd mantais o'r cynnig cinio am ddim. Mae'r swyddogion hyn yn gweithio gyda'r 2 ysgol sydd a'r cyfraddau isaf o blant sy'n derbyn cinio am ddim. Byddent yn cysylltu yn uniongyrchol gyda'r teuluoedd ac yn cwblhau arolwg gyda hwy.
- 8.2 Mae'r galwadau cychwynnol yn awgrymu fod rhieni yn darparu pecyn bwyd i'w plant oherwydd rhesymau megis nad ydynt yn ymwybodol o'r cynllun; yn ansicr am y bwyd a'r fwydlen; yn poeni am anghenion deietegol.
- 8.3 Bydd y swyddogion yn ymateb i ganfyddiadau eu harolygon ar sail ysgol drwy drefnu sgyrsiau pellach gyda'r teuluoedd; darparu gwybodaeth am fwydlenni; trefnu sesiynau blasu ac ati.

- 8.4 Byddai cefnogi teulu i fanteisio ar y cynnig yn dod ag arbediad o oddeutu £500 y plentyn ar gyfartaledd yn flynyddol iddynt.
- 8.5 Byddai cefnogi plant i gymryd mantais o'r cynnig yn sicrhau fod y plentyn yn cael eu gofynion maethlon ddyddiol o fraster, braster dirlawn, sodiwm, carbohydradau, ffibr, protîn, fitamin A, fitamin C, calsiwm, sinc a nifer o rai eraill.
- 8.8 Byddai cefnogi teulu i gymryd mantais o'r cynnig yn dod a incwm pellach i'r awdurdod o £608 y plentyn y flwyddyn, a hynny efallai efo cynnydd isel iawn yn y gost o ddarparu.
- 8.9 Bydd y gwaith o gynyddu'r niferoedd sy'n manteisio ar y cynnig yn rhedeg gyfochr a'r gwaith parhaus i recriwtio gweithlu digonol; casglu gwybodaeth ar fodlonrwydd ac adolygu'r bwydlenni; a cydweithio gyda Llywodraeth Cymru i adolygu'r "pris yr uned".

9. ARGYMHELLION

- 9.1 Gofynnir i'r aelodau dderbyn cynnwys yr adroddiad.